

ERMENİ SORUNUNA KİŐİSEL BİR YAKLAŐIM

Son günlerde çok tartıŐılan Ermeni Sorunu konusunda ileri sürülen görüŐlerin, örtüŐtüĐü ve ayrıŐtıĐı noktaları ortaya çıkaran bir makale yazma ihtiyaını duyarak, ayrıntılara girmeden kamuoyumuza saygıyla kiŐisel görüşlerimi aşağıda sunuyorum.

Geriye dönük 50-60 yıllık tutumumuzun değerlendirmesinin ayrıntılarına girmek istemiyorum, çünkü bu ister istemez kendi içimizde yanlış tutumların sorgulanmasını gerektirecek, polemik ve suçlamalara sebep olacak ve ayrıca gelinen noktadan geriye dönmek mümkün olmayacağı için, sonuç veya are de getirmeyecektir. Ancak iki gözlem ve tesbitimi sunmadan da bu noktayı geçemeyeceğim. Zira, bazılarının “aymazlık ve umursamazlık dönemi” olarak niteledikleri uzun suskunluk dönemimizin bizi bu noktaya getirdiği suçlamasının ikna edici sebeplerinin açıklanması gerekmektedir. Bu konudaki özeleŐtiriler kısmen doğru, kısmen yanlıŐtır. Evvela bu özeleŐtirinin kısmen yanlıŐlıĐına, ya da haksız yönüne iŐaret edelim. Bunu en iyi Prof. Dr. Justin McCarthy ifade etmiŐtir. Yani Türkiye suçlu olduğu için sessiz kalmamıŐtır. Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti, İstiklal Savaşı’ndan sonra eski düŐmanlıkları unutmak politikası izlemiŐ, kendi halkının da unutmasını istemiŐ ve bu istek, ifadesini en iyi, Atatürk’n “Yurtta Sulh, Cihanda Sulh” sözlerinde bulmuŐtur. Türk i ve dış politikası ise, bu ilkeyi sözde değil, özde uygulamıŐ ve tüm tutumlarını buna göre kurgulamıŐtır. Bu ilkelere saygı duymayan düşman ise, bu zaman zarfında kin ve nefretle saldırı hazırlıklarını sürdürmüŐ ve saldırı için uygun zamanı kollamaya baŐlamıŐtır.

“Su uyur, düşman uyumaz” özdeyiŐine dayalı suskunluk özeleŐtirisinin, kısmen doğru ve haklı yönüne gelince, gerçekten Türk halkına, bizlere, hatta diplomatlarımıza bile 1973’te ilk diplomasi Őehitlerimizi verene kadar bu konuda birşey Đretilmedi (Ben 1973’te sevgili meslekdaŐım Bahadır Demir Őehid edilene kadar bu derece kökleŐmiŐ bir sorunumuz olduğunu bilmiyordum). Dolayısıyla Türk halkı savunmasız kaldı. Argümanlarını zamanında geliŐtirmeye baŐlayamadı. Uzun

süreler arşivini- bu konuyla bağlantılı olmadığı halde- kapalı tuttu ve delillerini hazırlamakta gecikti. Bu arada meydanı boş bulan düşman büyük mesafe kazandı. Halbuki, bu kaybedilen zaman diliminde hem “Yurtta Sulh, Cihanda Sulh” politikasını uygular, hem de bir yandan halkımızı bu konuda aydınlatırken, öte yandan dışarıda da aktif (reaktif değil, proaktif) bir kamu diplomasisi (public diplomacy) yoluyla kendimizi anlatabilme fırsatlarını değerlendirebilirdik. Sorumlu aramayalım, ama bu konudaki başarısızlığımızı da kabul edelim.

Şimdiki durumun fotoğrafını çekerek bunu bir başlangıç noktası almak suretiyle, bundan sonra neler yapılabileceği, nelerin doğru, nelerin yanlış olacağı konusunda, ileriye dönük bazı önerilerde bulunmanın uygun olacağını düşünüyorum. O halde ileriye dönük tutumu saptarken, bir yandan sorunlar arasında bir öncelik sırası yapmak, öte yandan hedef kitleleri belirlemek luzumu ortaya çıkıyor. Bu arada ortalığı iyice zehirli hale getiren hissi davranışlardan kendimizi arındırabilmek ve ayrıca konulara empati ile de bakmak gerekiyor. Buradaki empatinin hedefi olarak da, sadece Ermenileri değil, aydınlatılmamış, ya da kandırılmış uluslararası toplumun diğer unsurlarını düşünmek gerekiyor. Sorunlar- alt başlıklar bir yana bırakılırsa- öncelik sırasına göre üç grupta toplanabilir:

1.Toprak iddiaları ve sınırın tanınmaması sorun.

2.Soykırımiddiaları

3.Azerbaycan topraklarının işgalden kurtarılması

Bu öncelikler bendenizin önceliklerini teşkil ediyor. Başkaları, öncelik sıralarını değiştirebilirler. Nitekim, birçok kişinin önceliklerinin farklı olduğu, Sayın Cumhurbaşkanımızın Ermenistan’ı ziyaretleri sırasında, bazı medya organlarında ve demeçlerde, ilk iki başlığa hiç değinilmemiş olmasından ve hatta bir adım daha ileri gidilerek, “karşı tarafın bu konuları açmamış olmasından memnuniyet duyulması” ifadelerinden anlaşılmaktadır. Bu ifadeler, ilerideki resmi tutumumuzun nasıl olabileceğine de ışık tutmaktadır. Yani bizim için birinci önemdeki olay, hatta tek sorun sanki “Azeri-Ermeni Sorunu” imiş gibi gösterilmiştir. Bunu taktik olarak da, strateji olarak da yanlış görüyorum.

Bu kadar risk alarak muhtemel sonuç ve etkileri tartışmalı adımlar atmanın ilişkilerimize nasıl bir artı değer getirebileceğini o zaman merak etmiştim. Bekleyip göreceğiz. Fazla da bekleyeceğimizi sanmıyorum. Mahşerin dört atısının (Ermeni diasporasına angaje olan Barack Obama, Joseph Biden, Nancy Pelosi ve Hillary Clinton) dolu dizgin 24 Nisan simgesel tarihine doğru nasıl yol aldıklarını göreceğiz. Daha şimdiden olumsuz sinyaller her yönden geliyor. (ERAREN sitesinde ve dış kaynaklı başka sitelerde bunları merak edenler son iki aylık kronolojiye bakarlarsa olumsuz sinyallerin yeterli örneklerini görebilirler.) İnşallah ben yanılır ve bu yanılığım için de kuşkulu tahminlerimden dolayı özür dilerim. İkinci konu, “soykırım iddiaları”dır. Bu tartışmada taraflardan biri soykırımın vuku

bulduğunu ileri sürmekte, ikna edici delillerini ortaya koyamamakta, ya da koymamakta, konuyu objektif, hukuki ve bilimsel inceleme alanı yerine subjektif siyaset alanına çekerek, yalancı şahitlerin (uluslararası toplumun kandırılmış bazı kesimlerinin) desteğiyle, kendisi için avantaj haline getirmeye çalışmakta, bunda başarılı olduğuna inandığı ölçüde de bu kazancını takviye etmeye çabalamaktadır. Burada kazandığı mesafe de aslında azımsanacak bir mesafe değildir. Şimdi geline nokta, ne bilimsel (tarihi), ne hukuki, ne siyasi alanda bizim için kazanılmış olması gereken mesafe kazanılamamıştır.

Bilim adamlarını bir araya getirme girişimlerimiz gerçekleşmemiştir. Bunda tarihi gerçeklerin ortaya çıkmasından korkan ve arşivlerini kapalı tutan Diaspora Ermenileri ile Ermenistan kadar, tarihin genellikle sübjektif yazıldığı, çarpıtıldığı, dolayısıyla bilim adamlarının bir yere varamayacağı iddiasıyla dış çevrelere çanak tutan ve Ermeni tezlerine doğrudan veya dolaylı destek veren bazı “Türk aydınları” da rol oynamıştır. Halbuki sadece tarihçilerin değil, disiplinlerarası bir anlayışla başka bilim adamlarının da çalışmalara katılması suretiyle, herkesin kabul edebileceği veya en azından inkar edemeyeceği sonuca pekala gidilebilir (örneğin genetik DNA çalışmalarıyla karşılıklı kitle katliamı iddiaları aydınlatılabilir). Taraflardan birinin arşivlerini ısrarla gizli tutması da, suçluluk kompleksinin bir örneği olarak uluslararası topluma anlatılabilir. (Bilindiği üzere Osmanlı arşivleri özellikle askere gitmeyen azınlıklardan vergi alınmasını amaç edinmiş olduğu için çok dikkatli tutulmuş ve tarihin çarpıtılamayacak gerçekleri arasında yerini almıştır.) Hukuk alanında ise, aslında zaten kazanılmış bir davayı anlatamadığımızı düşünüyorum. Şöyle ki, Osmanlı Devletinin, ileri sürülen suçları işlediği iddia edilen sorumluları esasen yargılayarak cezalandırdığı, hatta belki haketmedikleri kadar ağır cezalandırdığı (512 kişiyi idam ettiği) bilinmektedir. Bunu uluslararası toplum bilmiyorsa bunu anlatamamış olmamız bizim kusurumuzdur. Gözden kaçırılmaya çalışılan önemli bir gerçek de, İstanbul’un işgali sırasında İngilizlerin elinin altında bulunan ve zaten işlerine geldiği gibi kullandıkları bilinen Osmanlı arşivlerinin ve Malta Adasına sürüp, en kötü şartlarda yargıladıkları Osmanlı elitinin, suç bulunmadığı için serbest bırakılmaları gerçeğidir. Hukuki alanda bu argümanlar yeterli görülüyorsa, “müddei beyyinesini isbatla mükelleftir” şeklindeki uluslararası hukuk kuralına, karşı tarafın hiç değilse bugün saygı göstermesi istenerek, hukuk alanında çekinecek birşeyimiz olmadığı anlatılabilir. Çok güçlü başka hukuki argümanlarımız da vardır. Orly katliamı davasında Prof. Dr. Mümtaz Soysal ve Prof. Dr. Türkkaya Ataöv’ün savunmaları birer başarıdır. Ayrıntıya girmeden 1948 Soykırım Sözleşmesi’nin de, geçmişe dönük uygulanamaması bir yana, soykırım tanımı ile iddia edilen olay arasında bir illiyet rabıtası olmaması da en önemli savlarımızdandır. Hukuk yolunu tüm tartışmalarda göğsümüzü gere gere işlemekten neden çekiniyoruz ki? Bunu anlamakta güçlük çekiyorum. Karşı taraf kanıtlarını ortaya çıkarabilseydi, zaten ortaya şimdiye kadar getirebilirdi. Eğer böyle olsaydı, bunun bedelini, başka örneklerde olduğu gibi omuzlamamız gerekirdi. Herhalükarda sürekli olarak “zanlı” gibi yaşamaktan kurtulurduk. Bu delilleri getiremeyeceklerine, delil diye getireceklerini çürüteçimize ve karşı deliller ortaya çıkarabileceğimize ve hukuk savaşı olsaydı, kazanacağımıza kesin inancım vardır. Zaten aksi doğru ise, bunun bedelini de tarih ve insanlık huzurunda ödememiz bir ahlak ve insanlık borcu olacaktır.

Üçüncü konu, biri kardeş saydığımız iki ayrı devlet arasındaki ihtilaflardır. Haklılığı uluslararası belgelerle kanıtlanmış, üstelik kardeş olan bu ülkenin yanında yer almamız kadar doğal birşey olamaz. Haksız olan tarafa “haksızsın” demek aynı zamanda vicdani bir borçtur. Ama bu sorunu kendi sorunlarımızın önüne koymak yerine, kendi mantığı içinde işlemek gerekmektedir. Bir uçakta kaza anında oksijen maskesini, çocuğundan önce annenin takması önerilir. Çünkü annenin çocuğunu kendisinden önce koruyayım fedakarlığını yaparken, çocuğuna yardım edemeden ikisinin birden ölmesine sebep olması önlenmek istenmiştir. Türk-Azeri ilişkilerinde, Azerilerin haklarını kendimizden önce korurken, insana “evvela kendine bak” derler. “Tek millet, iki devlet” gerçeğini kabul ederken, öncelikleri belirlemede sırayı şaşırmamız gerekir.

Büyük önem verilmesinin gerekliliğine inandığım bir başka konu ise, tüm Ermeni aleminin monolitik bir yapı gibi kabul edilip, bu Ermeni toplumunun bütünüyle hedef tahtasına oturtulmasıdır. Ermenileri üç ayrı grup olarak düşünmek gerekir ve her biriyle ilişkileri ayrı ayrı boyutlarda ele almak ve muameleyi ona göre ayarlamak gerekir. Masumlarla haksızlar, iyilerle kötüler, bizim Ermenilerimizle yabancı Ermeniler, yani elmalarla armutlar, sapla saman birbirine karıştırılmakta ve anonim bir “Ermeni” hedef tahtası oluşturulmaktadır. Bundan hem biz, hem de masum Ermeniler zarar görmektedir. Bugünkü Türk vatandaşı Ermenilerle, Ermenistan vatandaşı Ermeniler ve diaspora Ermenileri aynı kefeye konulabilir mi? Kendi Ermenilerimiz ve dışarıdaki Ermenilerden çürütülmemiş olanlarının Türk kültürüne, edebiyatına, diline (Türk Dil Kurumu’nun kurucusu ve Cumhuriyet dönemindeki ilk Türkçe lügat yazarı Hagop Martayan Çerçiyen, yani Atatürk’ün verdiği soyadla Agop Dilaçan ve ilk Türkçe tıp lügatı ile Türkçe’den Türkçe’ye lügat yazmış olan Pars Tuğlacı bu alandaki iki örnektir), sanatına, müziğine (Türk müziğine makamlar kazandıran Ermeni bestekarlar), mimarisine (Dolmabahçe’nin ve İstanbul’da birçok tarihi eserin mimarı olan Balyan ailesi), kuyumculuk ve dericiliğine, mutfak kültürüne, basın ve yayın hayatına, hatta siyasetine (Dışişleri Bakanı Gabriel Noradokyan) katkıları inkar edilebilir mi? Bunları yabancılardan önce kendi halkımızın bilmesi, bilmiyorsa anlatılarak benimsetilmesi ve bunlarla gurur duyması gerekir. Onların da bu toplumun ayrılmaz birer parçası olarak bu vatana karşı borçlarını yerine getiren, askerliğini yapan, vergisini ödeyen, seçme ve seçilme hakkına ve kanunlar karşısında eşitliğe sahip olan, vaktiyle Balkan Harbi ve diğer milli mücadelelerimizde Türk ordusu saflarında savaşmış ve ölmüş kişiler oldukları, vatanın hepimiz gibi sahipleri buldukları inkar edilebilir mi? Bu üç ayrı Ermeni grubuna ayrı ayrı toplumsal, siyasi ve stratejik davranış biçimleri geliştirilmesi gerekmez mi?

Önemle vurgulamak istediğim bir nokta da, içeride aslan kesilen, dışarıda kedileşen bazı çevrelerin davranış biçimleridir. Kendilerine “milliyetçi” vasfını sahiplenme yetkisini vehmeden, saldırgan bir psikolojiye sahip, içeride mangalda kül bırakmayan, güçsüze ve silahsız gücü yeten, kendisinden farklı düşünen ve inanan kendi masum vatandaşlarına şiddet uygulayan bazı zavallılar, aslında en büyük zararı Türk milliyetçiliğine vermektedirler. Bunların hedefleri ve kurbanları arasında bugünkü vatandaş Ermeniler de vardır. (Bu Ermeni vatandaşlarımızı, yine vatandaşımız olduğu halde, 1915’te düşmanla işbirliği yapıp, tehcir olayını tetikleyen ve onun sebebini teşkil eden Ermenilerle karıştırmamak lazımdır. Kaldı ki,

düşman işbirlikçileri sadece Ermenilerden ibaret de olmamış, Kurtuluş Savaşımızda bizi arkamızdan hançerleyip düşmanla işbirliği yapan vatan haini Türkler de olmuştur. Bilfarz, Batıdaki Yunanlı işgalcilerle işbirliği yapma hıyanetini işleyen Türklerle benzer yapı ve kafada bazı Türkler, Ermenilerin yerinde Doğu'da yaşarken Ruslarla işbirliği yapsaydı , Devlet bunlara nasıl bir işlem yapacaktı? Ödüllendirecek miydi? Yoksa onlara da tehcir veya başka bir ceza mı uygulaması beklenirdi? Yani Ermeniler "Ermeni" oldukları için mi, yoksa Devletin kuyusunu kazıp, düşmanla işbirliği yaptıkları için mi sürüldüler?)

Buna karşılık, şu sırada dışarıda kedileşen ve Ermenistan'ın resmi tutumu olan "önşartsız ilişkilerin düzeltilmesi" görüşünü sahiplenerek, sınır ve toprak bütünlüğümüzle ilgili iddiaları dondurmaya razı olan, "soykırım" iddialarını da rafa kaldırmaya ve böylece Türkiye'nin elindeki tek koz olan "tanınmayan" sınırları açmaya hazır bir gurup da mevcuttur. Karşılığında ne alınacaktır ki, sınırlar açılsın, karşılıklı büyükelçilikleri açma jesti yapılsın? Bu kedilere sormak lazım: Üstümüzdeki uluslararası baskının kalkacağını, üçüncü ülkeler parlamentolarının soykırım kararları almaktan vazgeçeceğini, Türkiye'nin AB sürecinde bu engelin kalkacağını mı zannediyorlar? Bunun ham bir hayal olduğu, şimdilik mühürlü olduğu için açılmamış olan pandoranın kutusunun içindeki ikinci kutunun da açılarak, daha ileri tavizlerin talep edileceği çok kısa zamanda görülecektir. Bu zıt iki karakter tipini, evinde aslan kesilip karısını ve çocuklarını döven, gücü onlara yeten, ama dışarıda amirinin karşısında süklüm püklüm düğmesini ilikleyip yaltaklanan kedileşmiş yaratıklara benzetiyorum.

Sonuç olarak, çeşitli taraflara çeşitli eleştiriler yöneltirken, çözüm yollarını da gösteren öneriler getirmenin bir vecibe olduğunu düşündüğümden, değerli meslektaşlarımın haklı olarak yayınladıkları bildirin ruhuna katıldığımı, ama ne yapılması gerektiği konusundaki önerileri itibarıyla eksik olduğunu düşündüğümden bu bölümü için görüşlerimi ayrıca bildirmek ihtiyacını hissettim. Tartışması bitmemiş, sonucu alınmamış bir olay için "özür dilenmesi" saçmalığına haklı tepki gösteren kişiler arasında bazı yazar ve düşünürlerin, uluslararası diğer örnekleri göstererek "özür dilenmesi gerekecek mağdurların listesi ile, özür dilemesi gerekecek zalimlerin listeleri" hakkında verdikleri yorumlara tamamen katılıyor, aşağıda yapılması gerekli olduğunu düşündüğüm bir kısım görüşlerimin özetini sunuyorum:

-Vatandaşımız Ermenilere vefa borcunu gösteren davranışlar sergileyelim. Vatandaşlarımızın onların hizmet ve sadakatlerini iyi anlamalarını sağlayacak programlar, yayınlar hazırlayalım.

-Ermeni teröristlerin şehit ettikleri değerli meslektaşlarımın yılda bir kez Ankara Cebeci şehitliğinde törenle anılmalarını yeterli görmüyorum. Herbirinin şehit edildikleri temsilciliklerin bahçesinde birer büstlerinin ve plaketlerinin konulmasını ve şehadet tarihlerine göre her yıl ayrı ayrı yerel törenler yapılarak çiçek konulmasını ve bunun bir duyuru olarak temsilciliğe başvuranlara ve yerel medyaya ulaştırılmasının usul haline getirilmesini lüzumlu görüyorum. Bu hem yabancı

kamuoylarında canlı tutulan bir mesaj oluşturacak, hem şehitlerimizin unutulmamasını sağlayacak, hem de onlara saygı ve vefa borcumuzu ödemeye yardımcı olacaktır. Ayrıca bizim de en az Ermeniler kadar ölülerimize sahip çıktığımızı kanıtlayacaktır.

-Ermenistan yöneticilerinin, çözümün anahtarının başka yerlerde değil, Türkiye’de aranması gerektiğini anlamalarını sağlayalım.

-Türkiye Ermenistan’a karşı saldırgan emeller beslemediği sürece, Ermenilerin uluslararası toplumun sınırsız desteğini sürekli sağlayamayacaklarını hesaplamaları gerektiğini hatırlatalım. Nihai tahlilde, uluslararası toplum neyi dayatırsa dayatsın, Türkiye’nin rızası olmayan bir çözümün mümkün olmayacağı, en azından sürekli ve kalıcı olamayacağını hatırlatalım.

-İki ülkenin ve halklarının birbirine sevgi mi, yoksa kin veya nefret mi beslediğinin üçüncü ülkelerin umurunda olmadığını; ilanihaye çözümsüzlükten ise Türkiye’den ziyade Ermenistan’ın zararlı çıkacağını anlatalım.

-Ermenistan’ın sınırı tanımama ve toprak iddialarından vazgeçtiğini açık ifadelerle belirtmesi gerektiğini hatırlatalım. Bunu ister Anayasasını değiştirerek, ister bir deklarasyonla yapar, bu onların vereceği bir karar, ama “olmazsa olmaz”dır (sine qua non). Bu olmadan uyutma, dondurma, rafa kaldırma, çözümsüzlüğü şimdilik geçiştirme, erteleme gibi tutumlarla ilişkilerin normalleşemeyeceğini, güven ortamının sağlanamayacağını açıklıkla bildirelim.

-Kimin kime daha fazla ihtiyacı olduğunu düşünmeye davet edelim.

-İlişkilerimizi iki ayrı düzlemde düşünelim: Devlet ve toplumlar. Toplumlararası ilişkileri, etkileşimi, ziyaret ve turizmi, STK’lar arası iletişim ve değişimi sınırlandırmadan arttırırken, devletler düzeyinde dikkatli ve mesafeli davranmamız gerektiğinin bilincinde olalım. Toplumlar ve fertler arasında temaslar ne kadar sıklaşırsa, o ölçüde güven ortamının gelişeceğini bilelim ve bunu engellemeden geliştirelim. Kültürel ilişkileri ve değişimi hızlandırıp birbirimizi daha iyi tanımayı sağlayalım. Bu konudaki çekingenliğimizden kurtulalım. Bunu devletlerarası ilişkilerden, soykırım iddialarından ve diğer ihtilafli konulardan bağımsız turalım.

-Kabil-i hitab olmayan, esasen dağınıklığı dolayısıyla karşımızda hükmi tek bir şahsiyet olmadığından diaspora ile ilişkileri zamana yayarak, onları muhatab almadan üçüncü ülkeler kamuoylarına yönelik yeni bir “public diplomacy” girişimi başlatalım. Uluslararası kamuoyunun tek yönlü doldurularak yönlendirilmesinin önünü kesmeye çalışalım.